

ZHODNOTENIE VPLYVU VODNÉHO DIELA GABČÍKOVO NA VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY METEOROLOGICKÝCH PRVKOV

Pavel Faško

Ol'ga Majerčáková

Jozef Pecho

Pavel Štastný

Súhrn

Aktuálnym problémom súčasnej doby sú otázky a diskusie týkajúce sa klimatickej zmeny. Existujú predpoklady, že dôsledky potenciálnej klimatickej zmeny budú mať rôzne intenzívne regionálne prejavy. Charakter prírodného prostredia v konkrétnom regióne môže vplyv globálnej klimatickej zmeny podporiť, alebo aj zmierniť. Okrem toho vplyvom prirodzenej variability klímy je identifikovateľnosť klimatickej zmeny v niektorých prípadoch komplikovaná. Vodohospodársky veľmi cenným regiónom Slovenska je územie Žitného ostrova. V príspevku sme sa sústredili na analýzu dlhých časových radov niektorých charakteristík meteorologických prvkov v tejto ekonomicky zaujímavej časti Slovenska.

Hodnotené územie (Žitný ostrov) sa rozprestiera na Podunajskej nížine medzi Dunajom a Malým Dunajom. Je to najjužnejšia časť republiky s najmenšou orografickou členitosťou. Dunaj na okraji Malých Karpát antecedentne prehĺbil časť svojho koryta a vytvoril tzv. Devínsku bránu. Práve cez ňu vpadajú do nížiny vzduchové hmoty od severozápadu a severu, čo spôsobuje rýchle zmeny počasia. Na druhej strane sa tu však nevyskytuje výšková zonálnosť vzhľadom na minimálne výškové rozdiely.

Monitorovacia sieť

Údaje sme získali z 12 meteorologických staníc, z nich bolo 5 klimatologických – Bratislava - letisko, Gabčíkovo, Žihárec, Hurbanovo a Kráľová pri Senci (Tab. 1) a boli rozložené zhruba po obvode Žitného ostrova. 7 staníc bolo zrážkomerých: Jelka, Šamorín, Dunajská Streda, Jurová, Veľký Meder, Dedina mládeže a Komárno. Na klimatologických stanicach sa pozoruje celé spektrum meteorologických prvkov, na zrážkomerných sa pozorujú atmosférické zrážky, snehová pokrývka a atmosférické javy.

Všetky vymenované stanice majú dostatočne dlhé rady pozorovaní, takže klimatické normály (klimatické charakteristiky za 30 rokov) sa mohli pre všetky stanice stanovovať už od roku 1931; dnes máme k dispozícii dve normálové obdobia 1931–1960 a 1961–1990. Špeciálne sa vyhodnotilo aj tridsaťročné 1951–1980, ako optimálne obdobie, ktoré slúži ako východisko pre identifikáciu možných zmien klímy v dôsledku globálneho otepľovania. Najdlhšie pozorovania máme z meteorologickej stanice v Hurbanove, kde sú spracované pozorovania teploty od roku 1871 a zrážok od roku 1876. Rozmiestnenie meteorologických staníc uvádzame na obr. 1.

Tab. 1: Priemerné hodnoty teploty vzduchu a atmosférických zrážok na vybraných klimatologických stanicach v období 1931 až 1960, resp. 1961 až 1990.

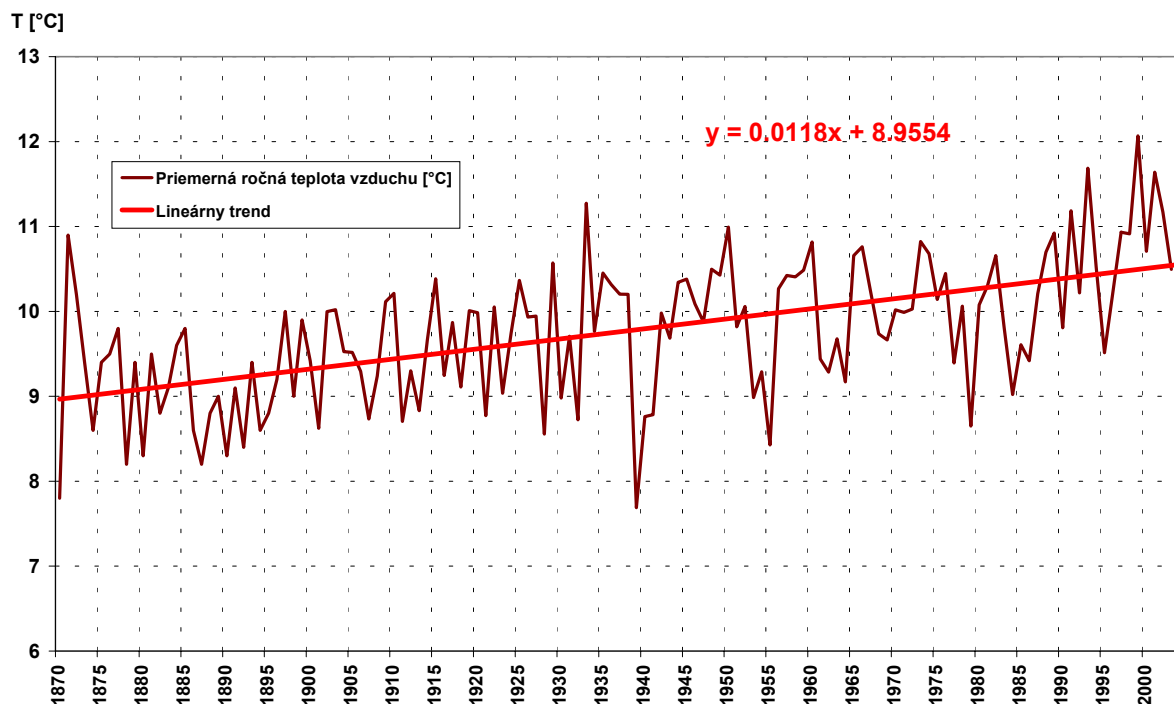
1931-1960	priemerná teplota vzduchu v °C			priemerné ročné úhrny zrážok v mm
	januárová	júlová	ročná	
Bratislava - letisko	-1,9	20,4	9,8	611
Gabčíkovo	-2,3	20,2	9,5	579
Žihárec	-2,1	20,5	9,9	574
Hurbanovo	-2,3	20,3	9,6	599
Kráľová pri Senci	-2,3	20,2	9,5	552
1961-1990				
Bratislava - letisko	-1,4	20,1	9,8	577
Gabčíkovo	-1,7	19,6	9,5	548
Žihárec	-1,5	20,2	10,0	525
Hurbanovo	-2,0	19,8	9,6	553
Kráľová pri Senci	-1,8	19,9	9,7	503

Trendy vybraných charakteristík meteorologických prvkov

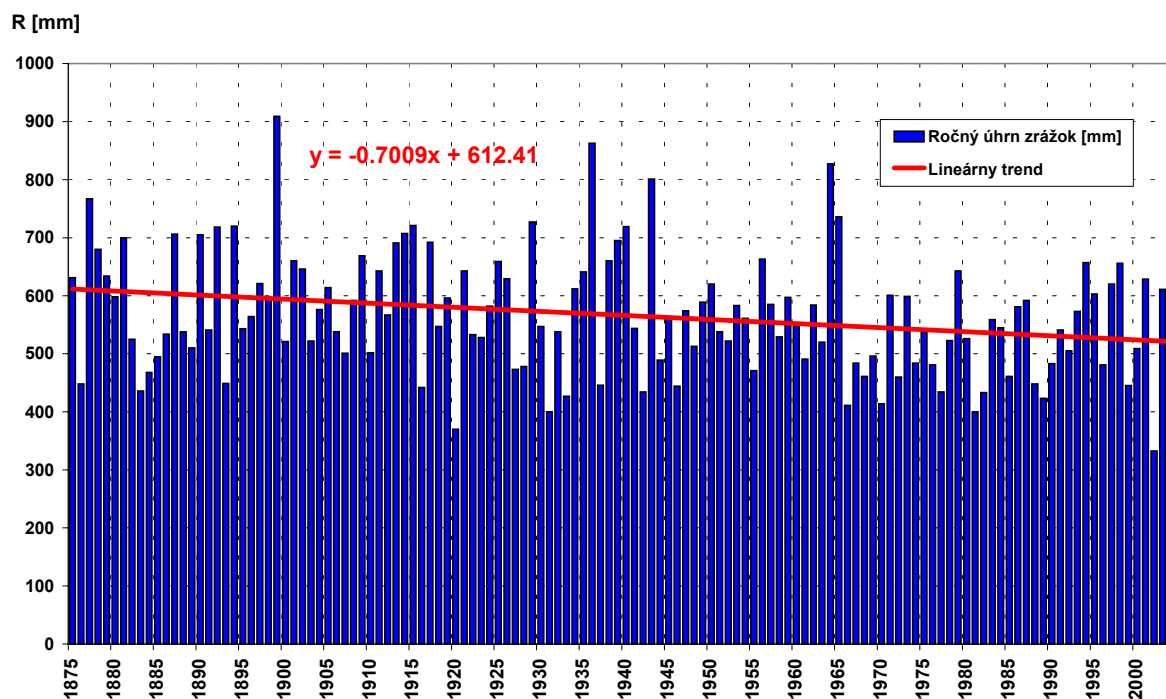
Trendy vývoja klímy možno najlepšie identifikovať na dlhých radoch pozorovaní zo staníc, ktoré nie sú ovplyvnené lokálnymi podmienkami. Za takúto stanicu jednoznačne považujeme meteorologické observatórium v Hurbanove, ktoré sa jedná mimo dosahu vplyvu sústavy vodných diel Gabčíkovo, jednak pozorovania v Hurbanove patria k najkvalitnejším nielen na Slovensku, ale aj v strednej Európe a Hurbanovo svojim významom prekračuje územie republiky. Z aktuálnej analýzy dlhých časových radov teploty vzduchu, atmosférických zrážok, relatívnej vlhkosti vzduchu a oblačnosti vyplýva

pokračovanie tendencií, ktoré boli zreteľné už aj pred výstavbou vodného diela.

Priemerná ročná teplota vzduchu rástla v tomto regióne od roku 1871 s lineárnym trendom o 1,18 °C a opačný trend sa potvrdil v rade ročných úhrnov atmosférických zrážok, priemerné ročné úhrny zrážok klesli od roku 1876 s lineárnym trendom 70,1 mm/100 rokov (Obr. 2 a Obr. 3). Rast priemernej teploty vzduchu v teplom a chladnom polroku je približne porovnateľný. Trendy v radoch úhrnov zrážok za teplý a chladný polrok nemajú taký jednoznačný vývoj ako v prípade teploty vzduchu, ale aj v nich sa potvrdzuje pokles zrážok. Celkom jednoznačný je pokles relatívnej vlhkosti vzduchu, a to ako jej priemernej ročných hodnôt, tak aj priemerných hodnôt za teplý a chladný polrok (Obr. 11).

Obr. 2 Priemerná ročná teplota vzduchu [°C] v Hurbanove v období 1871 až 2004.

Obr. 3 Ročné úhrny atmosférických zrážok [mm] v Hurbanove v období 1876 až 2004.

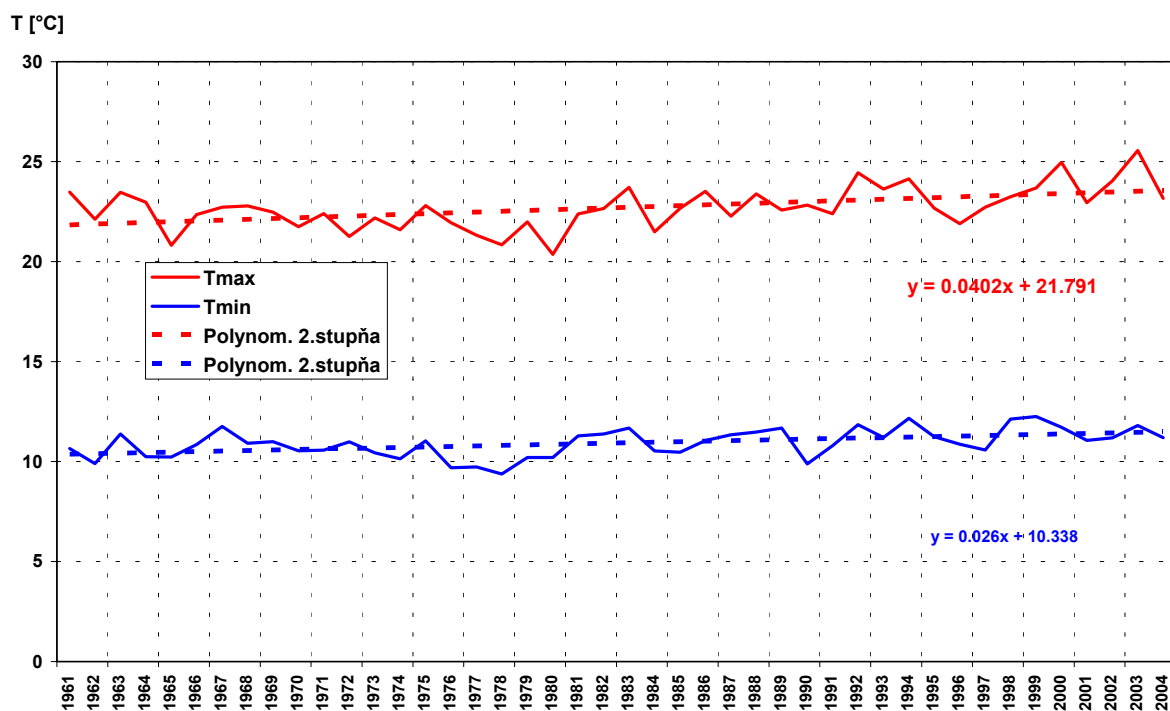
Zmena režimu teploty môže byť určená zmenou amplitúdy teploty vzduchu. Prípadné približovanie sa trendov priemernej maximál-

nej a minimálnej teploty vzduchu by mohlo signalizovať vplyv vodnej plochy na teplotný režim. V prípade Gabčíkova sa nič podobné

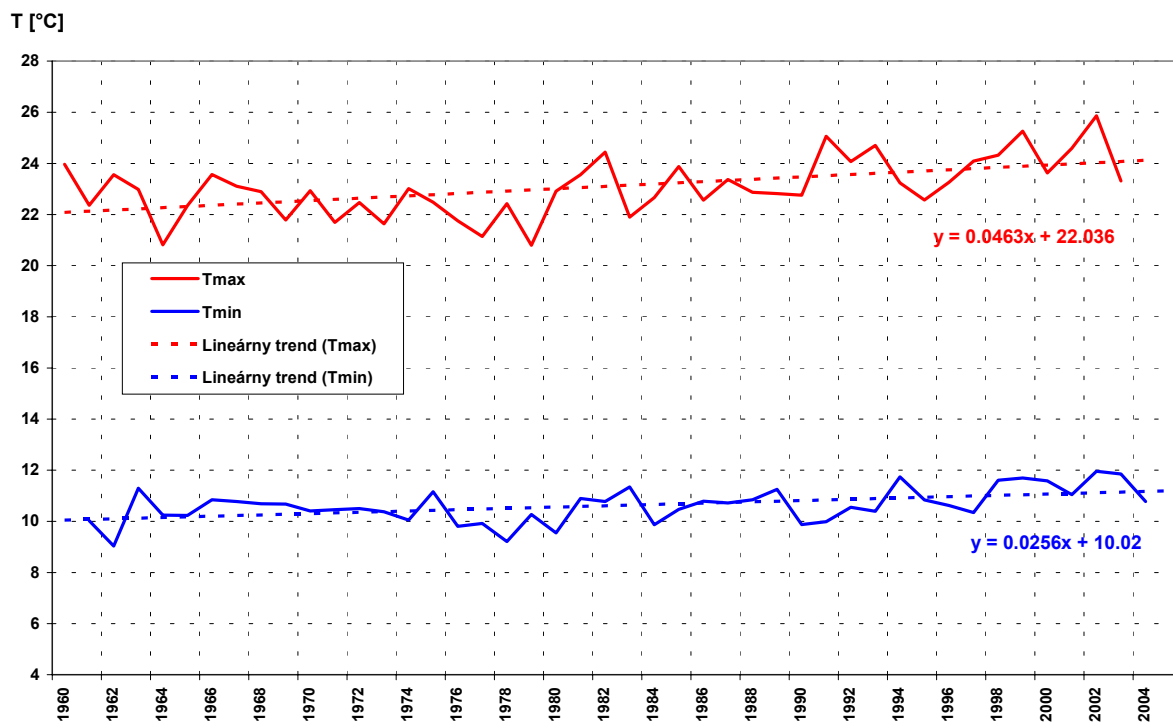
nestalo a aj priemerná maximálna a minimálna teplota vzduchu za rok, teplý a chladný polrok, rastú približne rovnako (Obr. 4 až 7). Iba u priemernej minimálnej teploty vzduchu v teplom polroku je pomalší rast, čo možno zdôvodniť relatívne najvýraznejším úbytkom oblačnosti v teplom polroku (Obr. 8). Úbytok oblačnosti v nočných hodinách môže pri radiačnom type počasia podporiť vyžarovanie, a tým ochladzovanie prízemnej vrstvy vzduchu.

V režime dlhodobých mesačných priemerov teploty vzduchu v období 1991 až 2004 v porovnaní s obdobím 1961 až 1990, ktoré je sústredené do obdobia pred uvedením vodného diela do prevádzky, sa takmer výlučne prejavuje rast teploty vzduchu (Obr. 9).

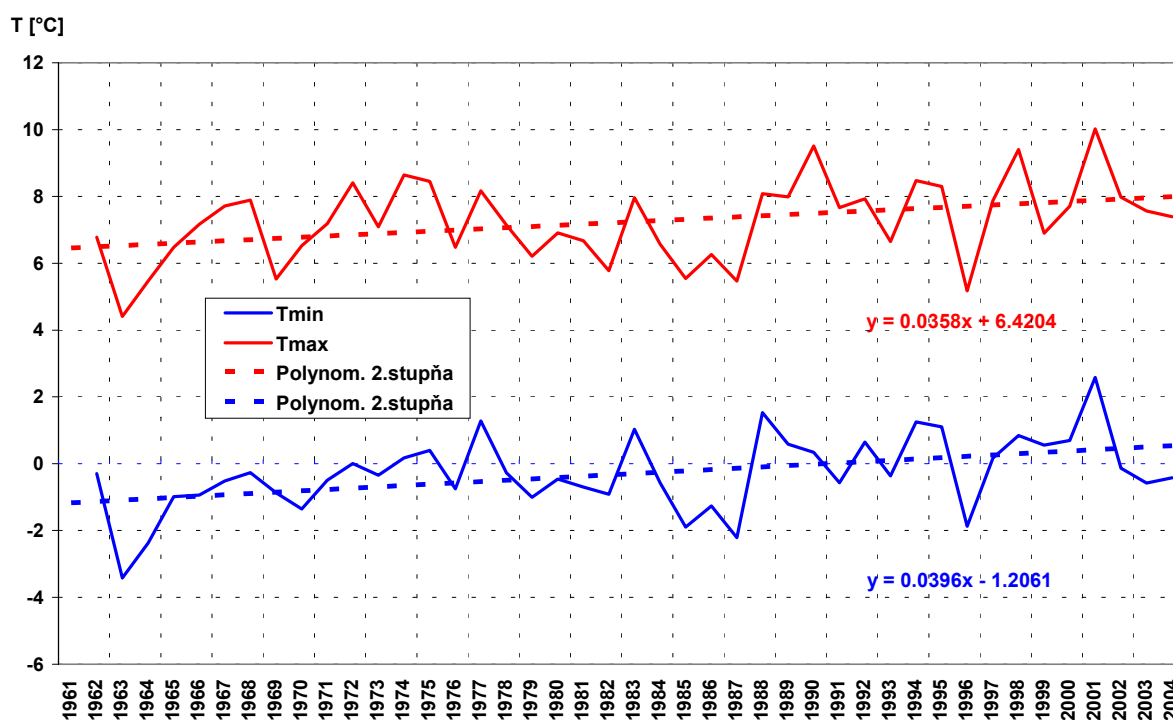
V prípade mesačných atmosférických zrážok sa porovnávalo obdobie 1991 až 2004 s obdobiami 1951–1980 a 1961–1990 (Obr. 10). Ani dlhodobé tridsaťročné priemery mesačných úhrnov zrážok nie sú schopné v sebe obsiahnuť všetky prípady variability zrážok, čoho dôsledkom sú veľké rozdiely medzi porovnávanými obdobiami. Diferencie v jednotlivých lokalitách môžu dosiahnuť aj viac ako 20 %. Tento fakt do určitej miery sťažuje interpretáciu rozdielov mesačnej charakteristiky zrážok medzi jednotlivými študovanými obdobiami. Priestorová a časová premenlivosť zrážok je však prirodzene väčšia ako u väčšiny ostatných meteorologických prvkov.

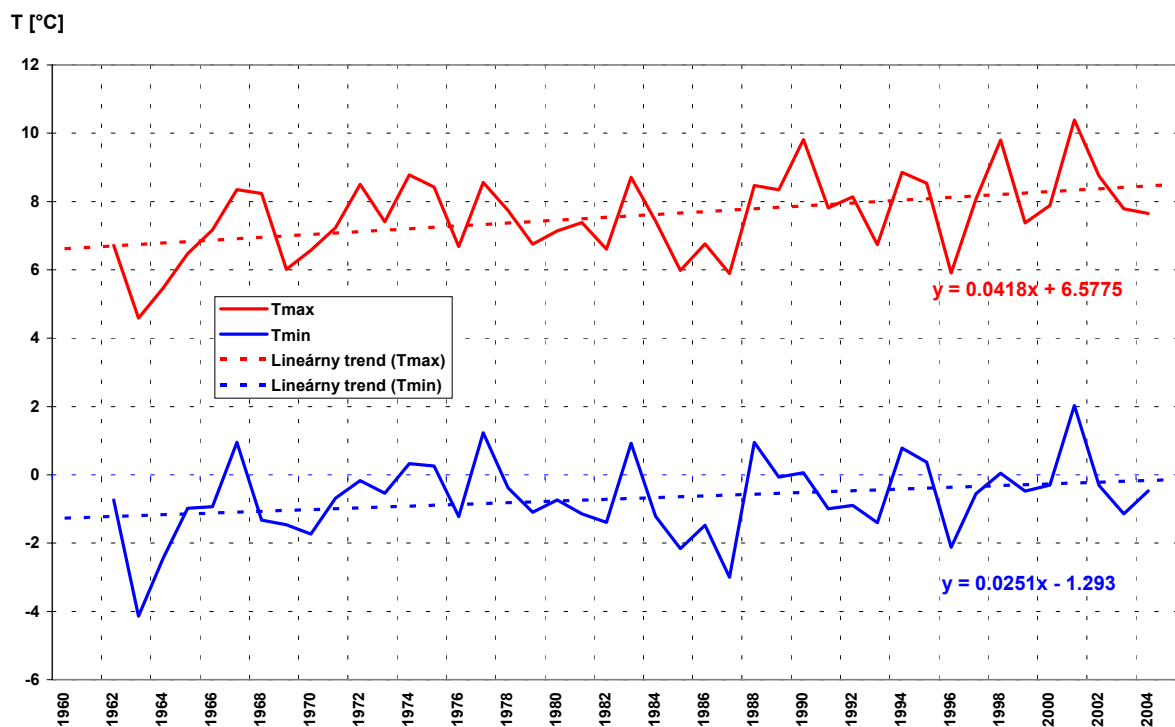
Obr. 4 Priemerná maximálna a minimálna teplota vzduchu v teplom polroku v Gabčíkove v období 1961 až 2004.

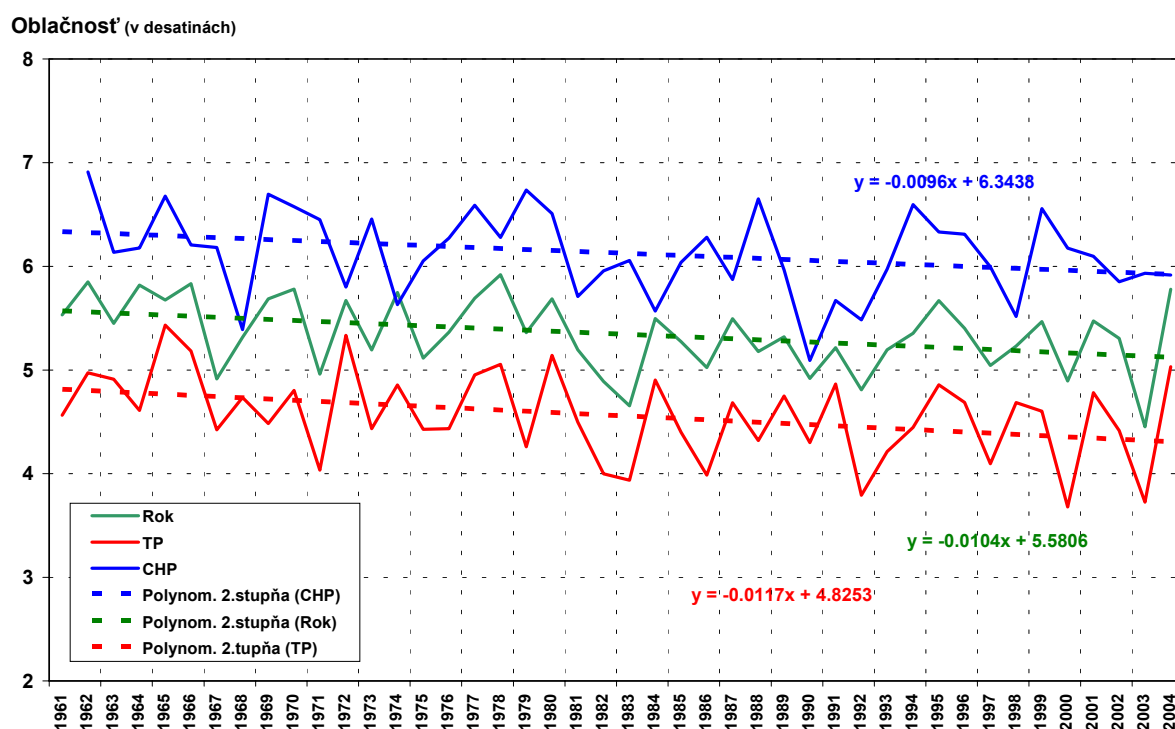
Obr. 5 Priemerná maximálna a minimálna teplota vzduchu v teplom polroku v Žiharci v období 1961 až 2004.

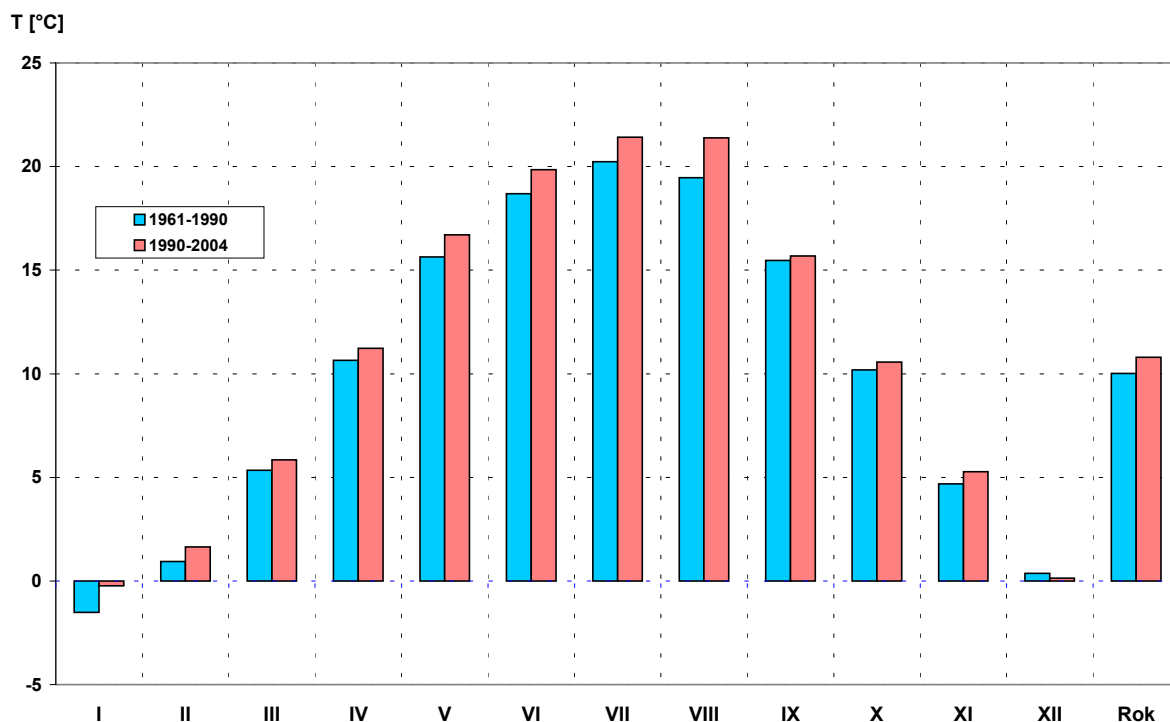
Obr. 6 Priemerná maximálna a minimálna teplota vzduchu v chladnom polroku v Gabčíkovo v období 1961 až 2004.

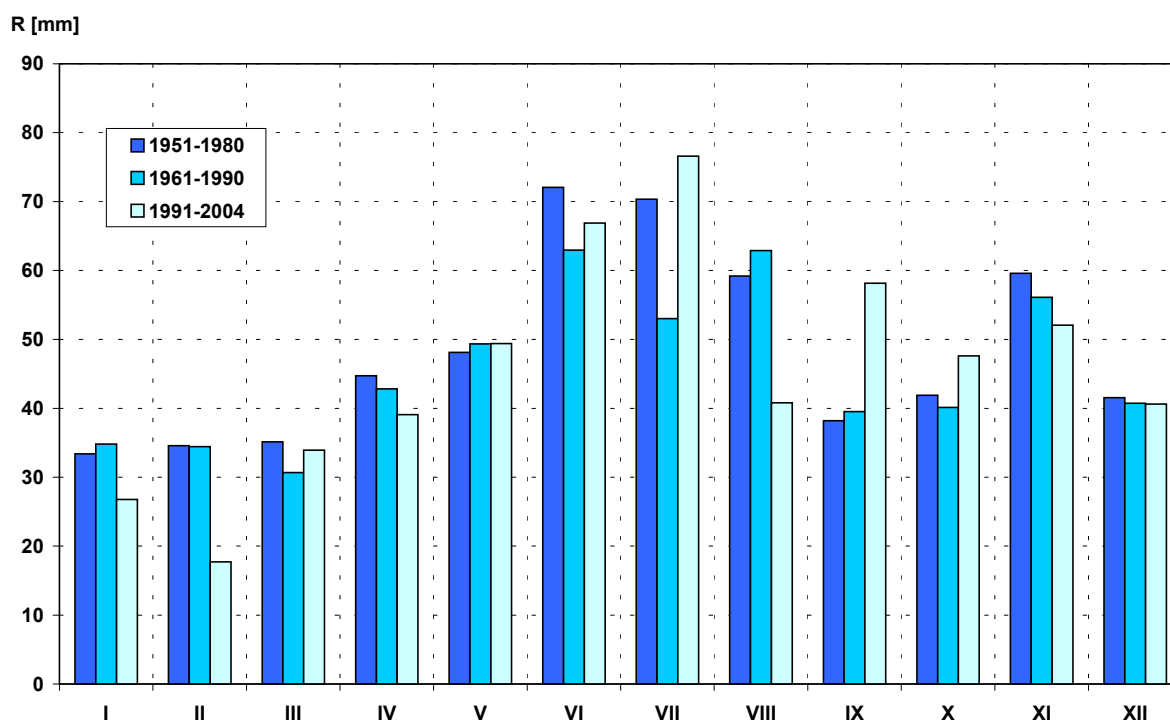
Obr. 7 Priemerná maximálna a minimálna teplota vzduchu v chladnom polroku v Žiharci v období 1961 až 2004.

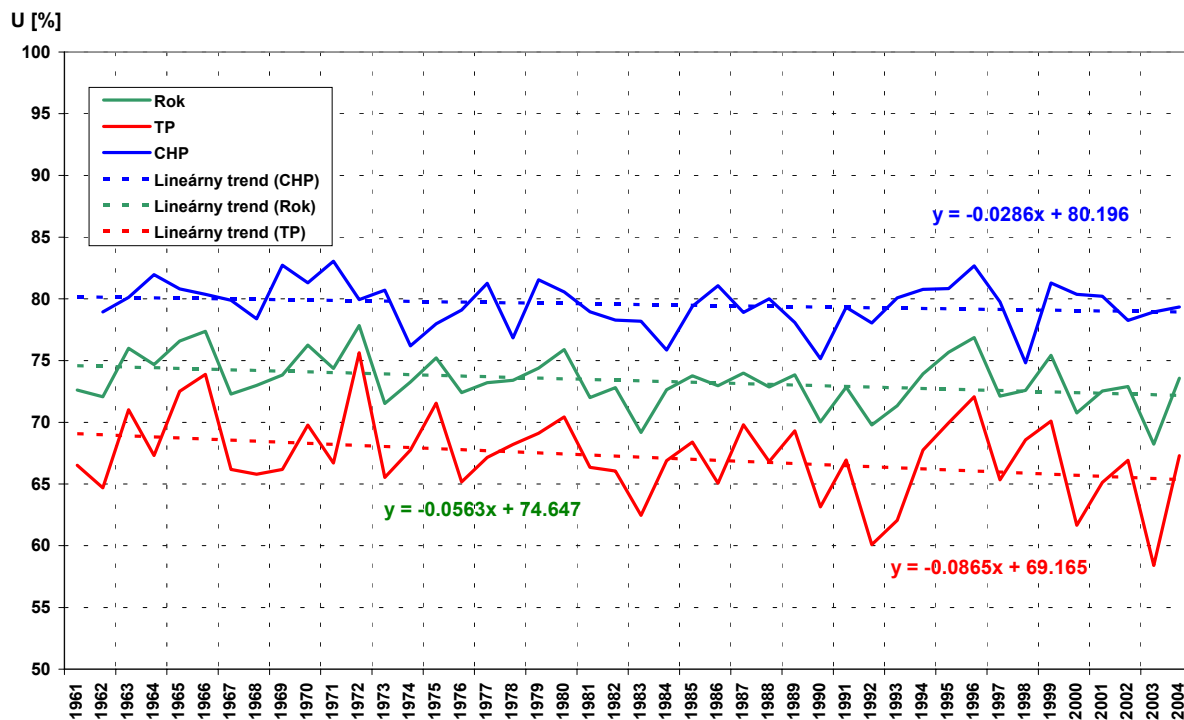
Obr. 8 Priemerná oblačnosť (rok, teplý polrok, chladný polrok) v Hurbanove v období 1961 až 2004.

Obr. 9 Dlhodobé mesačné a ročné teploty vzduchu v Hurbanove v období 1961 až 1990, resp. 1991 až 2004.

Obr. 10 Dlhodobé priemerné mesačné úhrny atmosférických zrážok v Gabčíkove v období 1951 až 1980, 1961 až 1990, resp. 1991 až 2004.

Obr. 11 Priemerná relatívna vlhkosť vzduchu (rok, teplý polrok, chladný polrok) v Hurbanove v období 1961 až 2004.

Záver

V regióne Podunajskej nížiny boli potvrdené očakávané trendy v dlhých časových radoch teploty vzduchu, atmosférických zrážok, oblačnosti a relatívnej vlhkosti vzduchu. Pri porovnávaní vývoja dlhých časových radov sledovaných charakteristík meteorologických prvkov v teplom a chladnom polroku boli

zachytené určité diferencie, ktoré celkom dobre korešpondovali napríklad pri charakteristikách priemernej oblačnosti a priemernej maximálnej a minimálnej teploty vzduchu. Vyššie uvedené konštatovania sa pomerne dobre zhodujú so scenármi klimatickej zmeny, ktoré sú odvodzované z globálnych cirkulačných modelov.

PodĎakovanie

Výskum, na základe ktorého je tento príspevok spracovaný, bol podporovaný projektom APVT-51-017804 „Prognózovanie vplyvu zmien využívania krajiny na kvalitu a kvantitu vody v tokoch pre potreby integrovaného vodohospodárskeho plánovania“.

Literatúra

- Gaál, L., Lapin, M., Faško, P., 2004:** Maximálne viacdenné úhrny zrážok na Slovensku. In.: Rožnovský, J., Litschmann, T. (ed): Seminár „Extrémny počasí a podnebí“, Brno, 11. března 2004, ISBN 80-86690-12-1, 15 strán na CD
- Hlavčová, K., Szolgay, J., Čunderlík, J., Parajka, J., Lapin, M., 1999:** Impact of climate change on the hydrological regime of rivers in Slovakia. Slovenský výbor pre hydrológiu, ÚH SAV, Bratislava
- IPCC, TAR, 2001,** Climate Change 2001: The Scientific Basis. Contribution of Working Group I to the Third Assessment Report of the IPCC. Cambridge Univ. Press, UK, 944 p. (www.ipcc.ch).
- Lapin M., Faško, P., Zeman, V., 1995:** Regionálne scenáre zmien teploty vzduchu a zrážok na Slovensku. In: NKP 3/95, MŽP SR, SHMÚ, Bratislava.

- Lapin, M., 1995:** Klimatologické zabezpečenie monitoringu územia dotknutého výstavbou sústavy vodných diel na Dunaji a zhodnotenie prvých výsledkov riešenia. [Správa], Slovenský hydrometeorologický ústav
- Lapin, M., 1997:** Scenáre klimatickej zmeny. In: NKP 6/97, MŽP SR, SHMÚ, Bratislava.
- Lapin, M., Melo, M., Damborská, I., 2001:** Scenáre súborov viacerých vzájomne fyzikálne konzistentných klimatických prvkov. In: NKP 11/01, MŽP SR, SHMÚ, Bratislava.
- Lapin, M., 2004:** Detection of changes in regime of selected climatologic elements et Hurbanovo. Contribution to Geophysics and Geodesy, vol. 34/2.
- Lapin, M., 2005:** Stručne o teórii klimatického systému Zeme, najmä v súvislosti so zmenou klímy. Meteorologický časopis, Vol. 8, No. 1, 25-34.
- Lapin, M., Melo, M., Damborská, I., Vojtek, M., Martini, M., 2005:** Problémy spojené s fyzikálne a štatisticky korektným downscaling-om výstupov GCMs v tvare denných časových radov z vybrané výsledky. In: Bioklimatologie súčasnosti a budúcnosti, Medzinárodná vedecká konferencia, Brno-Křtiny, 12-14.9.2005, 15 s. na CD, ISBN 80-86690-31-08.
- Majerčáková, O., Cagardová, Ž., 1997:** Klimatologické hodnotenie územia dotknutého výstavbou sústavy vodných diel na Dunaji za rok 1996. [Správa] Slovenský hydrometeorologický ústav, Bratislava
- Majerčáková, O., 1999:** Citlivosť a zraniteľnosť územia Slovenska vzhľadom na potenciálne zmeny klímy. In: Teoreticko-metodologické problémy geografie, príbuzných disciplín a ich aplikácie. Univerzita Komenského, Bratislava.
- Majerčáková, O., Škoda, P., Faško, P., Šťastný, P., 2004b:** Vývoj zložiek hydrologickej bilancie za obdobia 1931 – 1980 a 1961 – 2000. J. Hydrol. Hydromech. 52, 4, 355-364
- Melo, M., 1996:** Klimatické scenáre. In: NKP 4/96, MŽP SR, SHMÚ, Bratislava.
- Melo, M., 2003:** Klimatické modely a ich využitie na odhad klimatických zmien na území Slovenska. Kandidátska dizertačná práca. GFÚ SAV, Bratislava, 155 s.

Kontaktné adresy

RNDr. Pavel Faško, CSc.
pavol.fasko@shmu.sk
Slovenský hydrometeorologický ústav
Divízia Meteorologická služba
Odbor Klimatologická služba
Jeséniova 17
833 15 Bratislava

RNDr. Oľga Majerčáková, CSc.
olga.majercakova@shmu.sk
Slovenský hydrometeorologický ústav
Úsek Generálneho riaditeľa
Jeséniova 17
833 15 Bratislava

Mgr. Jozef Pecho
jozef.pecho@shmu.sk
Slovenský hydrometeorologický ústav
Divízia Meteorologická služba
Odbor Klimatologická služba
Jeséniova 17
833 15 Bratislava

RNDr. Pavel Šťastný, CSc.
pavel.stastny@shmu.sk
Slovenský hydrometeorologický ústav
Divízia Meteorologická služba

*Rožnovský, J., Litschmann, T., Vyskoč, I. (ed): „Fenologická odezva proměnlivosti podnebí“,
Brno 22.3.2006, ISBN 80-86690-35-0*

Odbor Klimatologická služba
Jeséniova 17
833 15 Bratislava